

samobitnosti" (str. 139) - saj, "ko določena skupnost ne ustvarja več samonikle kulture, ko duhovno zamre, tudi kot narod izgine." (str. 37). Ob tem avtor poudarja, da more soodvisnost slovenstva in kulture živeti le v upoštevanju zgodovinske družbene in kulturne danosti, kar pomeni, da je (narodni) napredek mogoč le kot kontinuiran razvoj, ki gradi na izročilu in na doseženih pridobitvah. V tem smislu opozarja na program Zedinjene Slovenije, oblikovan v revolucijskem letu 1848, in na obdobje NOB, v katerem se je "strnila slovenska volja in akcija po dokončni nacionalni osvoboditvi in lastni državi." (str. 93). Nosilca te strnitve, Osvobodilno fronto, opredeljuje avtor kot subjekt, ki je učinkovito vstopil v zgodovinsko kontinuiteto slovenske narodnoemancipacijske politike in opozarja, da se je nacionalni program OF "ob vsej revolucionarni orientaciji mogel uspešno uresničiti le kot nadaljevalec in izvajalec izročila tvorne slovenske nacionalne politike, namreč narodno emancipacijske." Sedanja in bodoča prizadevanja za ohranjanje in večanje slovenske nacionalne suverenosti, pravi avtor, lahko grade samo na tem izročilu, vključujoč se v tok slovenske osvobojevalne zgodovine. (str. 142).

Stržen "Zaveze slovenstvu" Petra Kovačiča-Peršina torej predstavlja vprašanje narodovega stanja zavesti, ki - po avtorjevem tehtnem preudarku - v pogojih evropske integracije krepí in širi celovito slovensko samobitnost v vsebinski povezanosti z vsemi tvornimi in zgodovinsko relevantnimi prizadevanji za slovenski narodni obstoj in razvoj, ki ob narodni zvestobi hkrati sprejema tudi današnja civilizacijska prestrukturiranja in ki si prizadeva k osvoboditvi od vseh, narodu nadrejenih ideoloških premis. "Zaveza slovenstvu" je delo, ki nas opozarja, da sedanje naloge, ki jih je postavil čas pred slovenski narod, sicer niso izjemne in epohalno revolucionarne, so pa gotovo zavezujoče vgrajene v nadaljnji slovenski narodni moralni, kulturni in družbeni prerod. To avtorjevo opozorilo daje tudi dobro pretehtan odgovor na vprašanje, kako danes bivati (slovenski) narod, in ta odgovor predstavlja tudi avtorjev pomemben prispevek k zgodovinski osmislitvi današnje - moderne vsebine slovenstva.

Jurij Perovšek

J a n e z J . Š v a j n c e r : *Obranili domovino. Teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991.* Viharnik, Ljubljana 1993, 302 strani.

Dve leti po začetku in hkrati koncu najnovejše vojne, ki nas je doletela, je ta s solidnim, sistematičnim in na virih zgrajenim zgodovinopisnim delom brigadirja Janeza J. Švajncerja postala del našega zgodovinopisja. Zasluga za to ne gre le našim vojaškim strukturam, pač pa predvsem naključju, da se je v njih na pravem mestu našel človek z zgodovinarsko žilico in znanjem. Na pravem mestu pravim zato, ker je seveda primarno gradivo izpred treh let načeloma, po predpisih, še nedosegljivo za zgodovinopisje. Avtor pa je bil na dovolj vplivnem mestu, da mu

je bilo mogoče pridobiti toliko izvirnega gradiva slovenske strani, da je lahko dokaj natančno in verodostojno orisal vse vojaške akcije med desetdnevno vojno za Slovenijo. Med gradivom omenjam predvsem zaključna poročila vseh sedmih pokrajinskih štabov TO, ki so jih ta morala pripraviti sredi julija 1991, pa številna pričevanja. Razumljivo, a vredno omembe je dejstvo, da je avtor uporabljal le malo dokumentacije nasprotne, jugoslovanske strani, največ tisto, kar je bilo zaplenjeno v dneh vojne.

Struktura knjige nosi močan pečat pridobljenega gradiva, pa tudi položaja avtorja znotraj vojaške strukture. Vendar to ne pomeni, da je knjiga nekritična; jasne in še nejasne stvari pojasnjuje zadržano in obravnava stvarno in umirjeno, kar je glede na malo zgodovinsko distanco posebne pohvale vreden dosežek.

Avtor se je odločil za kombinirano obdelavo snovi. Poudarek je dal predvsem tistemu, kar karakterizira vojno v najožjem pomenu besede: opisu bojev, sodelovanja vojakov in oficirjev v njih, uspehov in neuspehov bojev, neposrednih vojaških učinkov. Sila malo in le lapidarno se ukvarja z genezo oboroženega konflikta, ki je dokončno potrdil dejstvo, da Jugoslavija ne obstaja več.

Delo je razdeljeno v uvodni poglavji, sedem glavnih poglavij, od katerih vsako obravnava dogajanje v eni vojaški pokrajini, eno poglavje je posvečeno delovanju brigade MORiS, zaključna poglavja pa kratko sumirajo še vprašanja, ki presegajo omenjeno teritorialno razdelitev: protizračno obrambo, bojni plen, nasprotnike in zmago.

V uvodnih poglavjih je kratko predstavljena geneza nove Teritorialne obrambe (TO) od časa delne razorožitve 17. maja 1990. Medtem ko je potekal boj za njen popolni nadzor s strani slovenske države, je nastala nova, vzporedna oborožena sila slovenske federalne države - ilegalna, a pod legalno institucijo organizirana Manevrska struktura Narodne obrambe, ki je štela celo do 21.000 mož. Šele s prevzemom republiškega štaba TO je ta novoorganizirana sila prešla v okvir TO. Veliki pretresi, ki pa so nam ostali skriti v tako rekoč vsakdanji visoki napetosti na političnem področju! Avtor nas nato popelje še skozi zaostritev v Pekrah in priprave na osamosvojitve (nov zakon o obrambi in zaščiti, reorganizaciji TO, ki ni pomenila le skrčenje števila štabov, pač pa tudi velike spremembe v sestavi vojakov in dopolnitvi oborožitve). Nabave orožja iz tujine ostajajo še vedno vojaška skrivnost.

Poglavje o vodenju operacij v junijski vojni je le kratko, lapidarno. O delu in načinu dela republiške koordinacije zvemo le malo konkretnega, poleg že znanih vodilnih zvemo za še nekaj njenih članov - operativcev. Pojasnjuje pa, zakaj vloge vodenja operacij ni prevzel Republiški štab TO - kadrovsko je bil namreč še povsem nezadostno pripravljen. Dodati bi bilo najbrž še en razlog - vodstvo je menilo, da je konflikt še vedno na ravni političnega in se tudi je reševal tudi po sklepu predsedstva države o nasilni, oboroženi obrambi v kombinirani vojaško-politični obliki. Konec koncev predsedstvo RS ni uvedlo vojnega stanja. Pogajali so se tudi civilni organi na mnogih nižjih ravneh (koordinacijske podskupine, občinska vodstva), ki so često ukazovali tudi posameznim poveljstvom TO.

V osrednjih poglavjih je avtor kronološko obdelal delovanje TO, mobilizacijo in spopade. Trudil se je, da kriterije za podrobnost obdelave obdrži na približno enakem nivoju, zato so posamezne pokrajine po obsegu različno zastopane v obravnavi. Vsako od poglavij uvaja kratek rezime, kjer je mogoče dobiti na enem mestu natančne (uradne?) podatke o poveljniškem kadru, formaciji štabov, številu pripadnikov TO, celo po dnevih, izgubah, podatke o enotah JLA, njihovih izgubah, številu in strukturi prebeglih in ujetih, o vojnem plenu in vojaških operacijah. Sledijo orisi večine vojnih dogodkov. Skupaj jih je 93, po številu pa prednjači Vzhodnoštajerska pokrajina TO, kjer je opisanih celih 41 bojev in dogodkov, vendar gre pri nekaterih le za golo evidentiranje. Za 31 najpomembnejših bojnih akcij (največ, 9 v dolenski in 10 v vzhodnoštajerski pokrajini TO), za katere so bile pozneje podeljeni bojni znaki udeležencem, je avtor po opisu boja navedel poimensko tudi vse nosilce znaka, skupaj s številko znaka.

Med boji omenimo le primer Medvedjeka oziroma ustavljanja motorizirane kolone s protiletalskim orožjem, ki je krenila iz Karlovca preko Bele krajine proti Ljubljani. Ob tem primeru je viden celoten razvoj enot TO, pa tudi vse njene slabosti. Ko so končno po jutranjih in dopoldanskih peripetijah 27. junija v Poganci pri Novem mestu (kjer je počil menda prvi strel) kolono ustavili pred barikado pod Medvedjekom, se je tu zbralo okoli 500 teritorialcev iz več območnih štabov. Povelje za napad na kolono sta odklonila dva poveljujoča častnika. Celotno poveljniki se niso mogli odločiti, ali naj bi kolono napadli ali ne in dilema je bila tako zaostrena, da so zapuščali poveljniške položaje, položaj je ponoči zapustila celo ena od enot. Objektivna ovira je bila tudi bližina v zapori ujetih tovornjakov in njihovih voznikov. Ko je do napada 28. junija dopoldne le prišlo, ta ni bil uspešen. Toliko hujši je bil dvakraten letalski napad na barikado in pripadnike TO. Ta je ob sicer majhnih žrtvah TO - zato pa toliko večjih med civilisti (mrtvih 6 voznikov tovornjakov in domačin) - povzročil delno razsulo enot, ki ga ni bilo mogoče ustaviti. Kolona je ostala pod Medvedjekom do noči do 1./2. julij, ko je odpeljala uničenju nasproti v Krakovski gozd. Tam se je spopad iztekel že precej drugače.

Spopad na Medvedjeku je bil ena največjih bojnih akcij v desetdnevni vojni. Tu so se v najbolj jasni obliki pokazale velike pomanjkljivosti v taktični in osebni usposobljenosti in predvsem opremljenosti Teritorialne obrambe, ki so se v manj zapletenih akcijah kazale v manjši meri ali kompenzirale s psihološko prednostjo, boljšo bojno moralo, domačim terenom. Res sreča, da je to bil začetek vojne, v kateri so se iz dolgega mirnodobnega dremeža počasi prebujali demoni vojne tudi na drugi strani, med vojaki in zlasti med poklicnim oficirskim zborom JLA.

Avtor ne prikriva dilem posameznikov in celo enot, ki so se pojavljale ob ukazu o oboroženem odporu vojski, ki jih je bila izvežbala, katere del so donedavna večina bili. Glede na to jih tudi opravičuje. Hkrati pa opozarja na silovito željo, močnejšo med moštvom kot med poveljniškim kadrom, po vojaških rešitvah, po boju do popolne zmage, ko se je vojna (uspešno) razpletala. Zasičenost z bojem

še ni nastopila... Povejmo, da avtor tovrstno razmišljanje odklanja in ob siceršnjem poudarjanju vojaških vrlin zavrača vsako nepotrebno tveganje izgub človeških življenj.

Iz avtorjevega orisa ugotovimo, da je bilo o zračni obrambi komaj mogoče govoriti. TO ni bila tehnično sposobna niti spremljati dogajanja v zračnem prostoru niti ga braniti. Spektakularna sestrelitev helikopterja sredi Ljubljane se je po vojni izkazala za tragično epizodo, saj je bil sestreljeni pilot dogovorjen za prebeg na slovensko stran.

Knjigo je Švajncer zaključil s premislekom o zmagi, v katerem je zajel naknadno razplamtelo, tudi politično obarvano polemiziranje o vrednosti brionskega sporazuma, ki je sicer svojo polno vrednost dobil šele s sklepom predsedstva SFRJ o umiku JLA iz Slovenije.

Koristna priloga so sezname odlikovancev za boj v Sloveniji 1991, vendar pa sezname niso dovolj pregledni. Odlikovanja so navedena po hierarhični vrednosti, vendar pa so razvrščena po dveh množičnih podelitvah, 26. oktobra 1991 in 16. maja 1993. Zelo koristen bi bil tudi kratek uvod s pojasnili o vrstah in namembnosti posameznih odlikovanj, saj bi se bralec potem lažje orientiral, še posebej, ker so bila leta 1993 očitno vpeljana nova odlikovanja. Vsaj za najvišje vrste odlikovanj bi bilo smiselno navesti vse prejemnike na enem mestu. Bogata slikovna oprema, med katerimi so tudi dosedaj manj znane fotografije, dopolnjuje ta dober dosežek slovenskega vojaškega zgodovinarja.

Damijan Guštin